

УДК 378.015.31:17.022.1

ДУХОВНО-КУЛЬТУРНІ ЦІННОСТІ ОСВІТИ І ДУХОВНА БЕЗПЕКА ОСОБИСТОСТІ

М. В. Безугла

У статті охарактеризовано роль духовно-культурних цінностей освіти в аспекті забезпечення духовної безпеки особистості. Представлено визначення понять «освіта», «виховання», «духовна безпека», «загрози духовної безпеки», «духовно-культурні цінності освіти». Виділено основні загрози духовної безпеки, негативний вплив яких яскраво виражений у сфері вищої освіти: деформування системи духовного самовідтворення суспільства через кризу інститутів соціалізації; згасання творчого потенціалу студентської молоді через скасування «живого діалогу» між викладачем і студентом; гіпертрофована орієнтація масової свідомості на матеріальні цінності, індивідуалізм, аморальність, що призвело до утворення модифікованої суспільної свідомості з «духовною патологією», а у сфері освіти – до поширення відношення до неї як до товару, наслідком чого стали її подальша комерціалізація і практично повне виключення духовно-культурної виховної складової з процесу освіти; руйнування ядра духовної культури через насильницьке впровадження еталонів поведінки і стилів життя західного суспільства через ЗМІ; прояви духовного, культурного і морального нігілізму, які призводять до обвального падіння значущості інтелектуальної праці, духовно-культурних цінностей освіти. Особливу увагу приділено необхідності включення духовно-культурної виховної складової у процес освіти як одного з найбільш ефективних шляхів забезпечення духовної безпеки особистості.

Ключові слова: *освіта, виховання, культура, духовність, духовна безпека, загрози духовної безпеки, духовно-культурні цінності освіти.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. На початку ХХІ століття гостро стоїть питання про те, якою буде освіта нового часу. В даному контексті доречно згадати слова видатного філософа античності Платона про те, що: «Напрямок, в якому людина починає свою освіту, визначає її майбутнє». На наш погляд, в умовах посилення загроз духовної безпеки сучасного суспільства особливої значущості набуває необхідність

зміщення акцентів у системі вищої освіти на формування у студентської молоді її духовно-культурних цінностей як основ для трансляції цінностей духовної культури, розвитку не просто письменної людини, а цілісної, широкомишлячої, творчої, духовно-культурної освіченої особистості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Заслужують на увагу роботи В. Баранівського, О. Запесоцького, Л. Маслової, В. Мейдера, О. Осіпова, Л. Панченко, А. Сухорукової, Г. Шевченко та ін., в яких охарактеризована роль освіти в цілому і духовно-культурних цінностей освіти зокрема в забезпеченні духовної безпеки особистості.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується означена стаття. У статті зроблена спроба охарактеризувати роль духовно-культурних цінностей освіти в забезпеченні духовної безпеки особистості; виділити основні загрози духовної безпеки, негативний вплив яких яскраво виражений у сфері вищої освіти та довести необхідність включення духовно-культурної виховної складової в освітній процес як одного з найбільш ефективних шляхів забезпечення духовної безпеки особистості.

Мета статті – охарактеризувати роль духовно-культурних цінностей освіти в забезпеченні духовної безпеки суспільства; довести важливість включення духовно-культурної виховної складової в освітній процес як одного з найбільш ефективних шляхів забезпечення духовної безпеки особистості.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. У рамках дослідження ролі духовно-культурних цінностей освіти в аспекті забезпечення духовної безпеки особистості доречно спочатку надати визначення поняттю «духовна безпека», яке сьогодні трактується по-різному: як «стан мінімізації впливу загроз на стабільний розвиток духовно-культурних процесів, що забезпечуються свідомою діяльністю людини, суспільства, держави щодо формування, збереження та примноження моральності, віри у вищі цінності, пошук та надання смислоутворюючих основ та орієнтирів буття» (А. Сухорукова) [15]; «стан захищеності суспільної свідомості і морального здоров'я нації, її традиційних, духовних цінностей і устрою життя від зовнішніх несправедливих викликів» (В. Беспалько) [3, с. 31]; «система умов, яка дозволяє культурі і суспільству зберегти свої життєво важливі параметри в межах історично сформованої норми» (О. Запесоцький) [6] та ін. Усі визначення духовної безпеки об'єднує ключове поняття – захищеність від

загроз, а далі йдуть його уточнення – стан захищеності, система умов, при яких забезпечується захищеність тощо.

Особливу значущість для нашого дослідження становлять роботи О. Запесоцького, в яких акцентується увага на значущій ролі освіти в забезпеченні духовної безпеки особистості. Вчений називає освіту одним з найефективніших механізмів його гарантування; найважливішим соціальним інститутом трансляції культурних цінностей, норм, ідеалів, формою відтворення національно-культурного світу; важливим чинником духовної безпеки нації, що обумовлено її найважливішими функціями в збереженні культурної спадкоємності і духовному розвитку особистості, а також умовою духовної безпеки нації, про що свідчить її здатність до відтворення цілісного «образу» людини і збереження специфіки вітчизняної культури [6, с. 177].

Заслуговує на особливу увагу погляд О. Запесоцького на освітню діяльність як «процес складання духовного світу особистості шляхом активної і діяльної проєкції якостей (елементів), що формуються на зовнішній персоніфікований образ, який інтеріоризується («засвоюється», переходить у внутрішній план) і стає своєрідною «духовною домінантою», що об'єднує і підкоряє всі складові внутрішнього світу особистості [6, с. 184].

На думку вченого, місія вищої освіти полягає у створенні таких його моделей, які «спираючись на традиції і досвід вітчизняної і світової вищої школи, змогли б максимально ефективно транслювати духовний, людинотворчий потенціал гуманітарної культури». Як підкреслює вчений, збереження гуманітарної культури – це головна умова духовної безпеки суспільства.

Думку О. Запесоцького повністю розділяє В. Баранівський. Учений акцентує особливу увагу на тому, що руйнування духовно-культурних цінностей і моральних норм, які складають духовне ядро гуманітарної культури, неминуче призведе до дезінтеграції «суспільного організму» [1, с. 206-221]. Щоб цього не сталося необхідно змінити вектори розвитку освіти з орієнтації на матеріальні цінності і підготовку вузькоспеціалізованого професіонала з економічним світоглядом, на духовно-культурні цінності і, відповідно, підготовку цілісної, широкомишлячої, творчої, духовно-культурної освіченої особистості з культурним світоглядом, в основі якого лежить принцип творення, співробітництва і діалогу на засадах духовно-культурних цінностей. Обох вищезазначених учених об'єднує позиція щодо необхідності розвитку національної культурно-орієнтованої освіти як «головної передумови

активізації творчих сил і здібностей нації, мобілізації її духовних ресурсів», бо ослаблення інтелектуальних і духовних традицій, як однієї з причин згасання творчого потенціалу народу, є результатом руйнування саме національної системи освіти й підготовки шару інтелігенції, чужої традицій і культури.

Інтерес для нашого дослідження викликають слова О. Запесоцького про те, що: «освічуюча та освітня сила освіти проявляється в її здатності до забезпечення органічності та цілісності особистості», але, як підкреслює вчений, широко поширеною сьогодні є традиційна раціоналістично-орієнтована система освіти, яка не здатна цього забезпечити. Вихід із ситуації бачиться в розробці нової освітньої парадигми, яка виключає «копіювання західних моделей освіти, орієнтованих на розвиток людської суб'єктивності або передачу максимального обсягу знань і засвоєння технологій» [6, с. 180-181].

У ході дослідження ролі духовно-культурних цінностей освіти в аспекті забезпечення духовної безпеки особистості, важливо визначити загрози, які впливають на вибір подальшого напрямку розвитку зазначеної сфери життя як окремої особистості, так і суспільства в цілому. Розвиток вищої освіти сьогодні відбувається під впливом таких негативних явищ як деформація і втрата людством універсальної системи цінностей, яка спирається на вищі духовні та моральні абсолюти; руйнування традиційної системи норм моралі та моральності; відчуження людини від справжньої духовної культури та традицій; дегуманізація всіх сфер життя суспільства; домінування цінностей матеріальної культури, і, відповідно, ринкового відношення до всього, що її оточує. Внаслідок втрати людиною духовних інстинктів в її свідомості зміцнилося споживацьке відношення до оточуючих людей і навколишньої дійсності; почастишали прояви таких негативних якостей особистості як злість, агресія, лицемірство, підлість, егоїзм, байдужість, безвідповідальність тощо.

У цих умовах, зазнало значних змін саме відношення до освіти. В уявленні сучасної молоді широкого поширення набуло відношення до освіти як до товару, який має високу ринкову цінність, є засобом досягнення перспективного конкурентоспроможного положення на ринку праці та тільки після цього розглядається нею як засіб отримання знань. Сучасна вища школа й досі залишається орієнтованою тільки на забезпечення студентів необхідними знаннями, а всебічному збагаченню їх особистості життєво необхідними для цього цінностями не приділяється достатньої уваги, з приводу чого Я. Коменський відзначав: «Залишивши

осторонь древо життя, ми безладно прагнемо до одного лише дерева пізнання» [9, с. 301].

Під загрозами духовної безпеки слід розуміти «сукупність подій, явищ, процесів та інших факторів, які спричиняють небезпеку духовній сфері індивіда, суспільства та держави та завдають шкоди їх життєво важливим інтересам» (Л. Маслова) [11]. На думку сучасних учених (В. Баранівського, О. Запесоцького, В. Кротюка, С. Малярчука, Л. Маслової, В. Мейдера, Л. Панченко, А. Сухорукової та ін.), серед найбільш значущих загроз духовної безпеки, негативний вплив яких яскраво виражений у сфері освіти, слід звернути особливу увагу на наступні:

– деформування системи духовного самовідтворення суспільства (втрата людиною, суспільством духовних цінностей християнської культури, що супроводжується втратою життєвих орієнтирів, ціннісним вакуумом і призводить до руйнування духовних, культурних, морально-вольових основ особистості, до духовної кризи соціуму) через кризу інститутів соціалізації та культурної спадкоємності, найважливішим з яких є інститут освіти (в умовах поширення тенденції до глобалізації відбувається заперечення традиційних цінностей освіти, а нові цінності ще не сформувалися – як результат відбувається поглиблення кризи освітньої системи);

– згасання творчого потенціалу студентської молоді через скасування «живого діалогу» між викладачем і студентом з освітньо-виховного процесу, його заміна комп'ютерним тестуванням, при цьому машина нездатна «побачити оригінальність, індивідуальність мислення, простежити логіку тих, хто навчається і їх творчий початок», як наслідок, огрубіння їх почуттів, спрощення і лінощі розуму, невміння самостійно, критично мислити, аналізувати та робити власні висновки;

– гіпертрофована орієнтація масової свідомості на матеріальні цінності, індивідуалізм, аморальність, що призвело до утворення модифікованої суспільної свідомості з «духовною патологією», а у сфері освіти – до поширення відношення до неї як до товару, наслідком чого стали її подальша комерціалізація і практично повне виключення духовно-культурної виховної складової з процесу освіти;

– руйнування ядра духовної культури через насильницьке впровадження еталонів поведінки та стилів життя західного суспільства через ЗМІ, що призвело до появи так званої «чорної культури». Головним принципом названої культури є тотальне відторгнення людини від людини, світу, самої себе; розвиток в особистості почуття відчуженості, емоційного

збідніння за допомогою демонстрації переважно негативних або сумнівних фактів, які викликають у людини прояв негативних емоцій (страху, жаху, образи, розчарування, почуття безпосередньої загрози, небезпеки, безсилля). Це призводить до формування тривожного типу особистості студентської молоді (агресивного або байдуже-агресивного), для якої характерним є прояв асоціальної та протиправної форм поведінки, наявність хиткого уявлення про навколишній світ, сформований на основі перегляду різних фільмів, телепередач, які, у більшості своїй, не вчать доброму і вічному, не формують той внутрішній духовний стрижень, наявність якого допомагає молоді ефективно протистояти негативним явищам навколишньої дійсності. Навпаки, вони зачіпають за живе через демонстрацію небезпеки, загроз і трагізму. Як результат, сучасна молодь практично не проявляє зацікавленості у збереженні духовної культури свого народу, не бачить смислу в духовно-культурному і творчому розвитку, що призводить до значного уповільнення її моральної, інтелектуальної, творчої активності; припинення особистісного росту і формування незалежної індивідуальності;

– прояви духовного, культурного і морального нігілізму, які слугують причиною обвального падіння значущості інтелектуальної праці, духовно-культурних цінностей освіти й проявляються у відсутності у студентів інтересу до отримання знань і розуміння справжньої цінності освіти, яка полягає не тільки в отриманні певного набору знань, умінь і навичок, а й у задоволенні внутрішньої потреби особистості у досягненні вищих ціннісних орієнтирів та ідеалів, подальшому саморозвитку, самореалізації та всецілому розкритті творчого потенціалу особистості, що породжує її неповноцінність, знижує рівень загальної культури, веде до падіння рівня професіоналізму, орієнтування на примітивні потреби і моральні орієнтири [1; 6; 10; 11; 12; 14; 16].

Серед вище названих загроз духовної безпеки особистості надзвичайно сильний негативний вплив на розвиток вищої освіти сьогодні має виключення її духовно-культурної виховної складової, адже саме вона відповідає за пробудження в людині людського, що можливо тільки шляхом «пізнання серцем». У даному контексті доречно згадати слова П. Флоренського про відмінність пізнання розумом і серцем. Учений справедливо зазначав: «Пізнати розумом – означає «впізнати суперечності», зрозуміти серцем – означає «зрозуміти цілком» [18].

Виходячи з того, що в педагогіці освіта традиційно розглядається як інтегративна єдність процесів навчання, виховання і розвитку особистості, слід звернути особливу увагу на той факт, що саме процесу виховання

відводиться в ньому провідна роль. Це пояснюється, перш за все, тим, що лише завдяки вихованню духовної культури в процесі освіти стає можливим формування у студентської молоді духовно-культурних цінностей освіти як сукупності особистісно-значущих морально-орієнтованих пріоритетів в освіті, які визначають лінію поведінки особистості та сприяють здійсненню її найбільш повної самореалізації у всіх сферах життєдіяльності відповідно до законів Істини, Добра і Краси [2, с. 88].

Без єдності освіти та виховання ми йдемо шляхом в нікуди. Якщо освіта дає студентській молоді необхідні знання, вміння та навички, загальнокультурні, загальнопрофесійні і професійні компетенції, то саме виховання робить людину людиною, сприяє формуванню цілісної, широкомишлячої, творчої, духовно-культурної освіченої особистості та забезпечує формування системи духовної безпеки як окремо взятої особистості, так і суспільства в цілому. Підтвердження цьому знаходимо в роботах філософів і педагогів різних часів. Так, ще І. Ільїн говорив, що «освіта без виховання є справа брехлива і небезпечна. Вона створює частіше людей полуосвічених, зарозумілих, пихатих, гонористих суперечників, напористих і безсоромних кар'єристів. Вона озброює протидуховні сили; вона розв'язує і заохочує у людині вовка» [7, с. 309]. Учений наголошує на необхідності пробудження у молоді «морального інстинкту», «духовної домінанти», яка «збирає в єдиний образ людські думки, цінності, норми, визначає її вчинки та життєву стратегію». Йдеться про формування у молоді джерела сили й розради у власній душі, важливості навчання поважати самого себе, стверджувати свою духовну гідність і свободу, що дозволить їй бачити вище і краще в самому собі і оточуючих, стійко переносити труднощі сучасної дійсності [8, с. 31].

Заслуговує на увагу думка О. Осіпова, який справедливо підкреслював, що без виховання сутність освіти зведеться до простого навчання і буде неповноцінною. Як пояснює вчений, для формування цілісної всебічно розвиненої особистості, у якій сформоване шанобливе відношення до культурно-історичних і релігійних традицій і цінностей Українського народу, необхідно, щоб отримані нею знання «зачіпали глибинні струни душі особистості», щоб вона не залишалася байдужою до отриманої інформації і могла «відчувати цю культурно-історичну та релігійну традицію як свою, рідну, в яку корінням проросла її душа» [13].

У даному контексті нам особливо імпонує погляд В. Бехтерева, який стверджував: «Якщо освіта дає нам людину з ерудицією, то виховання створює інтелігентну і діяльну особистість» [4, с. 7], при цьому слід

звернути увагу на важливу роль учителя як провідника до світла знань, який спрямовує молоде покоління до розкриття свого потенціалу і стимулює всебічний розвиток його здібностей.

Також, заслуговують на увагу слова К. Ушинського про те, що «У вогні, живлющому юність, відливається характер людини. Ось чому не слід ні гасити цього вогню, ні боятися його, ні дивитися на нього як на щось небезпечне для суспільства, ні обмежувати його вільного горіння, а тільки дбати про те, щоб матеріал, який в цей час вливається в душу юнака, був хорошої якості» [17, с. 221].

Сучасні вчені визначають виховання як «процес олюднення, окультурення людини, який на підставі прийняття загальнолюдських і національних цінностей, цінностей національної та світової культури здатний займатися самобудівництвом свого самобутнього, неповторного культурного образу, який є суттєвим додатком до загального духовно-культурного портрету людства» (Г. Шевченко, М. Роганова) [19].

Характеризуючи роль духовно-культурних цінностей освіти в аспекті духовної безпеки суспільства слід звернути увагу на слова Є. Бондаревської, на думку якої освіта є «духовним обличчям людини, яке складається в процесі освоєння моральних і духовних цінностей культури» [5, с. 250-258]. Вона підкреслює, що людина визнає важливість освіти, коли пріоритетом навчально-виховного процесу виступає принцип креативності, який передбачає створення атмосфери співпраці й співтворчості. Таким чином, творчий підхід до навчання і виховання виступає своєрідним фундаментом розвитку духовного світу особистості студента і стимулює прояв його вищих почуттів, а також благородства і чистоти розуму.

Для того, щоб процес виховання був результативним, необхідно сформувати у студентів уявлення про найважливіші цінності життя високоморальної людини, навчити їх бачити різницю між негативними і позитивними проявами сучасного життя і, найголовніше, допомогти їм знайти відповідь на питання в чому полягає смисл життя. Слід зазначити, що кожна людина має своє власне бачення навколишньої дійсності й відповідно до власних переконань формує свою систему ціннісних орієнтацій (інтересів, потреб, установок, переконань, прагнень, бажань). Саме вони визначають відношення особистості до оточуючих і до самої себе [2, с. 29-30].

Досвід ведення спецкурсу «Освічена особистість» дозволив нам прийти до наступного висновку. Позитивний вплив на формування у студентської молоді духовно-культурних цінностей освіти як

фундаментальної основи духовної безпеки суспільства, надає використання в навчально-виховному процесі елементів художньої освіти, таких як прослуховування приємної рефлексивної музики, перегляд художніх та документальних фільмів на духовно-моральну і духовно-культурну тематику, знайомство з творчістю відомих художників минулого і сучасників. При реалізації спецкурсу, незалежно від того в якому виді діяльності беруть участь студенти (круглий стіл, колективна дискусія, поетична вітальня, семінар-тренінг), вони поступово духовно і культурно збагачуються через знайомство з прекрасним, через діалогічне спілкування один з одним і з викладачами в процесі виконання творчих завдань та колективної роботи. Студенти не просто отримують нові знання, вони отримують гарну можливість «відчути, пережити» знання, що цілоще позначається на їхньому розвитку як в духовному, так і культурному плані. Зокрема, у них поступово формується образне мислення; значно розширюється кругозір; розвивається здатність до критичного мислення; розвивається творча уява; засвоєння і розуміння досліджуваного матеріалу відбувається глибше і набагато швидше; в цілому, у студентів формується образний світогляд через художнє сприйняття дійсності, що позитивно позначається на всьому процесі навчання: значно підвищується інтерес і мотивація студентів до прийняття більш активної участі в процесі вивчення певного матеріалу [2, с. 170].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, ми прийшли до висновку, що одним із найбільш ефективних шляхів забезпечення духовної безпеки особистості в ракурсі вищої освіти є включення духовно-культурної виховної складової в освітній процес, що стане першим кроком на шляху до формування духовно-культурних цінностей освіти як основ для трансляції цінностей саме духовної культури, розвитку не просто письменної людини, а цілісної, ширококомислячої, творчої, духовно-культурної освіченої особистості.

Література

1. Баранівський В. Ф. Вища освіта у вирішенні проблем духовної безпеки українського суспільства / В. Ф. Баранівський // Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Філософія. – 2013. – Вип. 41(1). – С. 206–221.
2. Безугла М. В. Формування духовно-культурних цінностей освіти: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07 / Безугла М. В.; Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля. – К., 2015. – 237 с.
3. Беспалько В. Г. Духовная безопасность как объект уголовно-правовой охраны / В. Г. Беспалько // Право и безопасность. – 2006. – № 3–4. – С. 29–37.

4. Бехтерев В. Вопросы общественного воспитания / В. Бехтерев. – М.: Типо-лит. Т-ва И. Н. Кушнерев и К^о, 1910. – 41 с.
5. Бондаревская Е. В. Педагогика: личность в гуманистических теориях и системах воспитания / Е. В. Бондаревская, С. В. Кульневич. – Ростов н/Д., 1999. – 560 с.
6. Запесоцкий А. С. Гуманитарное образование и проблемы духовной безопасности [Электронный ресурс] / А. С. Запесоцкий // Здравый смысл. – Осень, 2009. – № 4 (53). – С. 36–41. – Режим доступа к журналу: http://image.websib.ru/03/text_article.htm?134.
7. Ильин И. А. Путь духовного обновления / Сост., авт. предисл., отв. ред. О. А. Платонов. — М.: Институт русской цивилизации, 2011. — 1216 с.
8. Ильин И. А. Путь к очевидности / И. А. Ильин. – М.: Республика, 1993. – 431 с. – (Мыслители XX века).
9. Коменский А. Я. Избранные педагогические сочинения [в 2 т.] / А. Я. Коменский; под ред. А. И. Пискунова. – М.: Педагогика, 1982. – Т. 1. – 656 с.
10. Кротюк В. А. Духовна безпека суспільства та освіта / В. А. Кротюк, С. Г. Мальярчук / Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого. – 2012. – № 4 (14). – С. 57–76.
11. Маслова Л. А. Механізми державного регулювання в системі забезпечення духовної безпеки суспільства: дис. ... канд. наук з держ. упр.: 25.00.02 / Маслова Л. А.; Національна академія державного управління при президентові України. – К., 2014. – 248 с.
12. Мейдер В. Гуманитарное образование – основа духовной безопасности / В. Мейдер // Здравый смысл. – 2009. – № 4(53). – С. 36–41.
13. Осипов А. И. Проблема духовной безопасности в постсоветском обществе [Электронный ресурс] / А. И. Осипов // Духовно-нравственное воспитание на основе отечественных культурно-исторических и религиозных традиций и ценностей: материалы Междунар. науч.-практ. конф., Жировичи, 27 мая 2010 г. / Нац. акад. наук Беларуси, Ин-т философии, Белорус. Экзархат Моск. Патриархата Рус. Правосл. Церкви; науч. ред. совет: М. В. Мясникович, Высокопреосвящ. Филарет [и др.]. – Мн.: Беларус. наука, 2010. – 389 с. – Режим доступа: <http://knigi.link/sovremennogo-obrazovatel'nogo-metodologiya/osipov-problema-duhovnoy-bezopasnosti-25376.html>
14. Панченко Л. М. Гуманітарна освіта як основа духовної безпеки / Л. М. Панченко // Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Філософія. – 2012. – Вип. 38. – С. 149–161.
15. Сухорукова А. В. Безпека духовності: соціально-філософський аналіз: дис. канд. філос. наук: 09.00.03. / А. В. Сухорукова; Запорізький національний університет. – К., 2010. – 213 с.
16. Сухорукова А. В. Вплив ЗМІ на формування духовності особистості та суспільства / А. В. Сухорукова // Культура народів Причорномор'я. – 2006. – № 84. – С. 78–82.
17. Ушинский К. Д. Человек как предмет воспитания / К. Д. Ушинский. – М.; Л., 1946.

18. Флоренский П. Столп и утверждение истины / вступ. ст. С. С. Хоружего. – М.: Правда, 1990. – Т. 1: в 2 ч. (Сер. «Из истории отечественной философской мысли», приложение к журналу «Вопросы философии») (репринт. изд.).
19. Шевченко Г. П. Духовно-культурні цінності виховання: сутність та основні змістовні характеристики / Г. П. Шевченко // Духовно-культурні цінності виховання Людини : монографія / [Г. П. Шевченко та ін.]. — Луганськ: Вид-во «НОУЛІДЖ», 2013. – 332 с.

ДУХОВНО-КУЛЬТУРНЫЕ ЦЕННОСТИ ОБРАЗОВАНИЯ И ДУХОВНАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ

М. В. Безуглая

В статье описана роль духовно-культурных ценностей образования в аспекте обеспечения духовной безопасности общества в целом и отдельной личности в частности. Представлены понятия «образование», «воспитание», «духовная безопасность», «угрозы духовной безопасности», «духовно-культурные ценности образования». Выделены основные угрозы духовной безопасности, негативное влияние которых ярко выражено в сфере высшего образования: деформирование системы духовного самовоспроизводства общества из-за кризиса институтов социализации; угасание творческого потенциала студенческой молодежи из-за утраты «живого диалога» между преподавателем и студентом; гипертрофированная ориентация массового сознания на материальные ценности, индивидуализм, аморальность, что привело к появлению модифицированного общественного сознания с «духовной патологией», а в сфере образования – к распространению отношения к нему как к товару, следствием чего стали его дальнейшая коммерциализация и практически полное исключение духовно-культурной воспитательной составляющей из процесса образования; разрушение ядра духовной культуры через насильственное внедрение стандартов поведения и стилей жизни западного общества через СМИ; проявления духовного, культурного и нравственного нигилизма, которые служат причиной обвального падения значимости интеллектуального труда, духовно-культурных ценностей образования. Особое внимание уделено необходимости включения духовно-культурной воспитательной составляющей в образовательный процесс как одного из наиболее эффективных путей обеспечения духовной безопасности личности.

Ключевые слова: образование, воспитание, культура, духовность, духовная безопасность, угрозы духовной безопасности, духовно-культурные ценности образования.

SPIRITUAL AND CULTURAL VALUES OF EDUCATION AND SPIRITUAL SECURITY OF A PERSONALITY

M. V. Bezuhla

The article is devoted to investigation of the role of spiritual and cultural values of education in the aspect of providing spiritual security of a personality. The author of the article gives definitions of the concepts «education», «upbringing», «spiritual security», «spiritual security threats», «spiritual and cultural values of education»; defines the basic spiritual security threats, which negative impact is clearly expressed in the sphere of higher education: deformation of spiritual self-reproduction system of a society due to the crisis of socialization institutions; the extinction of the creative potential of student youth due to the abolition of the «living dialogue» between the teacher and the student; the hypertrophied material values, individualism and immorality mass consciousness orientation, which led to the emergence of a modified public consciousness with «spiritual pathology», and in the sphere of education it led to the spread of the market attitude toward it, which resulted in its further commercialization and almost complete exclusion of the spiritual and cultural nurturant component of the educational process; the destruction of the core of spiritual culture through the forcible promotion of standards of behavior and life styles of Western society through the media; manifestations of spiritual, cultural and moral nihilism, which are the cause of the collapse of the importance of intellectual work and the spiritual and cultural values of education. Particular attention is paid to the necessity of inclusion of spiritual and cultural nurturant component into the educational process as one of the most effective ways to ensure the spiritual security of the personality.

Keywords: Education, upbringing, culture, spirituality, spiritual security, spiritual security threats, spiritual and cultural value of education.

Безугла Мілена В'ячеславна – кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник Науково-дослідного Інституту духовного розвитку людини, Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Северодонецьк, Україна). E-mail: milenabezuglaya738@gmail.com

Bezuhla Milena Vyacheslavna – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD in Education), Senior Scientific Worker of the Scientific Research Institute of Spiritual Development of Man of the Volodymyr Dahl East Ukrainian National University (Severodonetsk, Ukraine). E-mail: milenabezuglaya738@gmail.com